

Förslag om tillägg om Akademisk frihet i Förordning om konsekvensutredningar (SFS 2024:183)

Ofta när den akademiska friheten upplevs minska, sker det som en bieffekt av andra beslut. Det kan handla om beslut att föra in nya examensmål i vissa utbildningar, vilket på sikt minskar högskolornas utrymme att själva besluta om utbildningarnas innehåll. Det kan handla om att andelen styrda forskningsmedel ökar i relation till lärosätenas basanslag, vilket på sikt minskar lärosätenas rådighet över forskningsmiljöernas inriktning och utveckling. Det kan även handla om nya administrativa krav eller sidouppdrag som ges till lärosätena i egenskaper av myndigheter, som inte nödvändigtvis har att göra med forskning eller utbildning.

Utvecklingen sker gradvis och delvis obemärkt. Utredare som lämnar förslag om nya mål eller uppdrag är inte alltid medvetna om hur det påverkar den akademiska friheten. Många gånger uppfattas enskilda inskränkningar som försumbara och genomförs utan vidare diskussion om de långsiktiga konsekvenserna.

För att motverka denna gradvisa urholkning av den akademiska friheten, behöver utredare och beslutsfattare bli mer medvetna om att många reformer har indirekta och negativa konsekvenser för den akademiska friheten som på. Detta kan åstadkommas genom ett tillägg i [förordningen om konsekvensutredningar](#). Förordningen gäller för kommittéer och särskilda utredare som ska utföra ett utredningsuppdrag som beslutats av regeringen och för förvaltningsmyndigheter under regeringen.

I dagsläget finns det ett krav om en särskild bedömning av om förslag som rör kommuner eller regioner inskränker det kommunala självstyret.

8 § Om förslaget eller beslutet rör kommuner eller regioner ska konsekvensutredningen innehålla en bedömning av om förslaget eller beslutet inskränker den kommunala självstyrelsen. Innebär förslaget en sådan inskränkning ska även de överväganden som krävs enligt 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Om förslaget eller beslutet innebär förändringar av kommunala befogenheter eller skyldigheter, respektive grunderna för

kommunernas eller regionernas organisation eller verksamhetsformer, ska konsekvensutredningen innehålla en beskrivning av förändringarna samt en beräkning av de kostnader och intäkter som följer av dessa.

En liknande bestämmelse skulle kunna införas för den akademiska friheten.

Förslag om ett tillägg:

9 § Om förslaget eller beslutet berör högskolor ska konsekvensutredningen innehålla en bedömning av om förslaget eller beslutet påverkar den akademiska friheten:

- *Om förslaget inskränker högskolornas utrymme att besluta om forskningens eller utbildningens inriktning eller innehåll,*
- *Om förslaget inskränker kollegiet eller studenternas möjlighet att utöva inflytande över verksamheten,*
- *Om förslaget påverkar den individuella akademiska friheten för högskolornas personal.*

Om förslaget eller beslutet innebär inskränkningar avseende den akademiska friheten, ska konsekvensutredningen innehålla en redogörelse av vilka alternativ som finns för att den förändring som eftersträvas ska åstadkommas med en mindre inverkan på den akademiska friheten.

En dylik bestämmelse skulle inte begränsa den formella möjligheten att styra universitet och högskolor, men det skulle underlätta för politiker och andra beslutsfattare att förstå hur olika policyalternativ påverkar den akademiska friheten på sikt.